

Patryk Kujan
Akademia Techniczno-Humanistyczna w Bielsku-Białej
pkujan@ath.bielsko.pl

Konflikt w szkole – rytualność mediacji

Konflikty – ujęcie teoretyczne

Konflikt jest zjawiskiem zróżnicowanym, naturalnym i nieuchronnym wszędzie tam, gdzie ludzie ze sobą żyją. Psycholodzy obrazują to zjawisko jako sprzeczność nastawień i interesów, sytuację, w jakiej znajduje się jednostka poddana siłom o podobnej mocy, lecz przeciwstawnych kierunkach¹. Jeśli jest to sprzeczność między interesami, celami lub dążeniami dwóch lub więcej osób, ewentualnie grup społecznych, wówczas mamy do czynienia z konfliktem interpersonalnym². Konflikt powoduje napięcie lub zagrożenie mające źródło w faktycznych lub interpretowanych zachowaniach innych ludzi. To sytuacja, w której co najmniej jedna strona czuje się uszkodzona i czuje obciążenie psychiczne³; oznacza także relację pomiędzy dwoma zależnymi podmiotami, które żywią wobec siebie wrogość i obwiniają się wzajemnie za zaistniały stan rzeczy.

Pedagodzy na konflikt patrzą jak na równoczesne wystąpienie różnych dążeń między jednostkami lub zbiorowościami ludzi (grupami, klasami społecznymi), którego przyczyną jest zagrożenie lub rzeczyste zmniejszenie szans życiowych jednej strony przez drugą; niekiedy przyczyną może być różny stosunek obu stron do określonych wartości. Pojawienie

¹N. Sillamy, *Słownik psychologii*, Warszawa 1994, s. 59–126.

²J. Siuta, *Słownik psychologii*, Kraków 2005, s. 126.

³H. Januszek, J. Sikora, *Socjologia pracy*, Poznań 1998, s. 35.

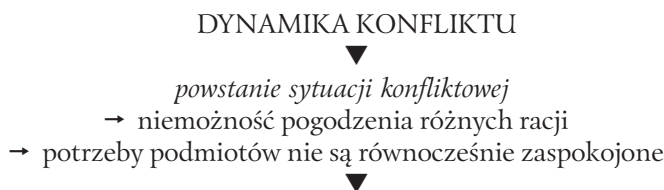
się u jednostki dwóch potrzeb, które równocześnie nie mogą być zaspokojone, lub dwóch sprzecznych motywów⁴.

Zdaniem socjologów konflikt jest procesem wspólnego oddziaływania na siebie podmiotów, powodującym przekonanie o faktycznej lub wyimagi-
nowanej niezgodności celów i interesów, a skutkującym potrzebą dokonania zmiany podjętych (zamierzonych) działań drugiej strony oraz zaszko-
dzenia przeciwnikowi. Można więc wskazać szczególne cechy konfliktu:

- konflikt jako działanie społeczne, animozje, niechęć bądź uprzedzenia nie są jeszcze konfliktem,
- konflikt jest poprzedzony świadomością jego wybuchu – obiektywnie istniejące sprzeczności interesów nie muszą prowadzić do zajścia tego zjawiska,
- oczekiwania skonfliktowanych stron mogą być takie same lub rozbieżne⁵.

Pomimo negatywnego postrzegania wskazanego zjawiska, skutki występowania konfliktów są także pozytywne. Otóż działanie w konflikcie daje szansę na wybuch pomysłów na rozwiązanie problemu, oczyszczenie atmosfery między osobami tkwiącymi w sporze czy poprawę komunikacji między nimi⁶. Rodzaj konfliktu można określić na podstawie sposobu jego przejawiania. Obowiązuje tu podział na jawne lub ukryte, inspirowane i spontaniczne, czyli żywiołowe, łagodne i ostre⁷. Konflikty przebiegają mniej lub bardziej gwałtownie, obejmując mniejsze lub większe grupy osób. Konflikt może przybrać fazę zimną lub gorącą – zimna charakteryzuje się chłodną kalkulacją, niskim poziomem emocjonalności oraz unikaniu kontaktu obu stron, z kolei gorąca zawiera intensywne emocje, przekonanie o własnych racjach i gotowości do poniesienia wszelkich kosztów w imię wyższych racji.

Schemat 1. Dynamika konfliktu

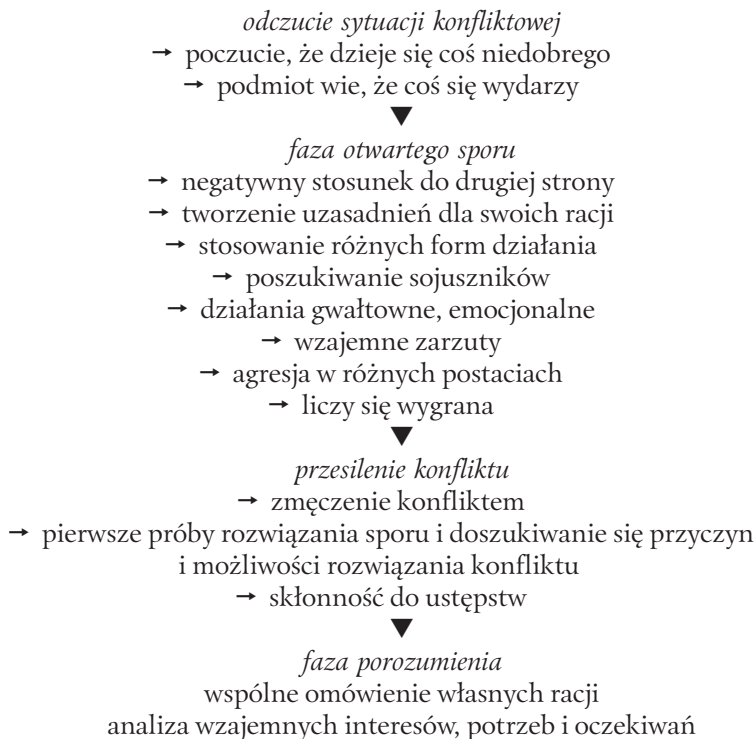

⁴W. Okoń, *Nowy słownik pedagogiczny*, Warszawa 2007, s. 189.

⁵M. Pacholski, M. Słaboń, *Słownik pojęć socjologicznych*, Kraków 1997, s. 81.

⁶M. Lawson, *Wobec konfliktu*, Kraków 1993, s. 52.

⁷E. Aronson, *Człowiek istota społeczna*, Warszawa 1995, s. 407.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: D. Borecka-Biernat, *Sytuacje konfliktów w środowisku rodzinnym i rówieśniczym*, Warszawa 2010, s. 31.

Konflikty szkolne

Szkola pozostaje w pamięci dorosłych miejscem rozmaitych zdarzeń. Sytuacje z dzieciństwa wspominane są z sentymentem, choć nierzadko łączą się z występującymi wówczas kłopotami wychowawczymi – łamaniem zasad, burzeniem dyscypliny czy manifestowaniem swej dorosłości. Problemem w szkole jest przekształcenie się niewinnych demonstracji w wyraźnie aspołecznie lub wręcz przestępcze zachowania. Wtedy obserwujemy jawne ignorowanie ogólnie obowiązujących standardów szkolnych, wymagań stawianych przez nauczycieli i innych dorosłych. Obecnie można zauważyć wzrost zjawiska przemocy wśród dzieci i młodzieży, jednak najbardziej niepokojącym zjawiskiem, zwiększającym swoje na-

tężenie, jest przemoc rówieśnicza, potocznie rozumiana jako fala czy też tężenie kotów. Zjawisko to można określić jako „utrudnianie realizacji nauki szkolnej polegające na uniemożliwianiu prawidłowego przebiegu procesów adaptacyjnych do warunków szkolnych uczniom klas młodszych przez uczniów klas starszych w tychże szkołach”⁸. Wyraźnie uwidacznia się ono w szkołach ponadpodstawowych, gdzie grupy starszych uczniów prezentują postawy przemocowe wobec młodszych i słabszych, stosują wulgaryzmy, lekceważą nauczycieli i szkołę, a motywami ich działania – jak pisze w swym artykule Stanisław Kawula – „jest zazwyczaj głupota i panująca aktualnie w większości szkół moda na gnębienie innych”⁹. Badacz wskazuje także na podnoszenie swojej samooceny wśród rówieśników, wyładowanie złości i przyjemność z zadawania bólu oraz rewanżowanie się za negatywne doświadczenia w początkach nauki szkolnej. Stosujący takie zachowania utrudniają prawidłową adaptację młodzieży do społeczności uczniowskiej i odbierają części uczniom radość obcowania z rówieśnikami. Niszczą także wartościowe więzi emocjonalne charakterystyczne dla wspólnoty szkolnej¹⁰.

Tabela 1. Pośrednie i bezpośrednie zachowania przestępcze w szkole

FORMA BEZPOŚREDNIA	FORMA POŚREDNIA
<p>bicie, kopanie, plucie, zmuszanie do niechcianych zachowań, wyśmiewanie, zabieranie rzeczy, pieniędzy, niszczenie własności</p> <p>chłopcy</p> <p>częściej są ofiarami ataków bezpośrednich, częściej dochodzi do użycia siły fizycznej</p>	<p>izolowanie, wykluczanie, ośmieszanie, rozpowszechnianie nieprawdziwych, obraźliwych informacji (zdjęć, filmów, wiadomości), nakłanianie innych do ataków</p> <p>dziewczyny</p> <p>częściej niż chłopcy stosują przemoc pośrednią, której przejawem są manipulacje, plotki, intrygi</p>

Źródło: Opracowanie własne na podstawie D. Olweus, *Mobbing – fala przemocy w szkole*, Warszawa 1998, s. 25.

⁸J. Mówińska-Skupieńska, T. Wentland, *Stan świadomości gdańskich środowisk szkolnych na temat funkcjonowania podkultur młodzieżowych*, [w:] *Podkultury młodzieżowe w środowisku szkolnym i pozaszkolnym*, red. S. Kawula, H. Machel, Toruń 1999, s. 91

⁹Zob. S. Kawula, *Agresja a dysonans społeczny. Między przemocą a syntonią w szkole*, „Edukacja” 1996, nr 1, s. 5–16.

¹⁰S. Kawula, R. Namiotko, *Pedagogiczna analiza przemocy jako formy współżycia między uczniami w szkole specjalnej* [Maszynopis IP UG, 1994], [w:] *Podkultury młodzieżowe w środowisku szkolnym i pozaszkolnym...*, s. 30

Akty agresji powodują bezsilność ofiar, nauczyciele nie potrafią reagować bądź nie dostrzegają powagi sytuacji, a czasami zdarza się, że lekceważą problem. Konflikty rówieśnicze, jeżeli nie mają charakteru „fali”, są zazwyczaj jawne i krótkotrwałe, a przede wszystkim prostsze do rozwiązania.

Generalnie szkoły mogą podjąć działania zmierzające do ograniczenia przestępczości, stosując trzy główne metody. Pierwsza z nich – interwencja indywidualna – polega na sformułowaniu programów przystosowanych dla uczniów sprawiających problemy, z cechami demoralizacji, prezentujących zachowania przestępcze. Druga metoda – interwencja zbiorowa – to działania zaplanowane jako obniżające skalę zachowań przestępczych wśród ogółu uczniów. Indywidualna interwencja ma zazwyczaj charakter kontroli i poparcia klasy przez doradcę lub/i psychologa; zdarza się, że jej wyrazem jest skierowanie ucznia na korekcje. W praktyce takie poparcie jest w dzisiejszych szkołach dość powszechne, choć rzadko związane z ambicją zwalczania przestępczości nieletnich¹¹. Oczywiście, tradycja umieszczania uczniów problemowych w specjalnych klasach czy szkołach posiada swoje zalety i wady. Jedną z zalet jest polepszenie jakości nauczania. Niektórzy twierdzą, że jeśli uczniowie mający problem są motywowani do pozytywnych nastawień wobec szkoły oraz do zaakceptowania zgodnych relacji z nauczycielami i kolegami, to również powinni być umieszczani w wyselekcjonowanych, ochronnych klasach (lub szkołach)¹². Segregacja uczniów sprawiających trudności może również wywołać wiele niepożądanych konsekwencji. Uczniowie tacy mogą być napiętnowani, mogą też powodować samospełniające się proroctwo o własnym niepowodzeniu. Izolowani uczniowie mogą także stracić kontakt z innymi przebywając jedynie z rówieśnikami o podobnych problemach¹³. Współczesna szkoła powinna w miejsce izolacji konstruować programy wychowawcze, wyznaczać cele i sposoby ich osiągnięcia.

Interwencja naprawcza jest modelem odnoszącym się do przestrzeni stworzonej dla ucznia przez szkołę lub placówkę, w której przebywa. Odanie konfliktu zwaśnionym stronom przebiega przy współudziale osoby trzeciej, kontrolującej cały proces, pełniącej funkcje gospodarza postępowania naprawczego. Osoba ta nie wpływa wprost na rozstrzygnięcie. Interwencja naprawcza to także rodzaj planowanych działań profilaktycznych, odnoszących się do zadośćuczynienia zastępującego represję.

¹¹ M. Gold, *Scholastic Experience. Self – Etern and Delinquency: A Theory for Alternative Schools*, „Crime and Delinquency” 1978, nr 24, s. 290–308.

¹² Tamże, s. 290–308.

¹³ A. Baładynowicz, *Uczeń, szkoła i przestępczość nieletnich*, [w:] *Dewiacje wśród młodzieży uwarunkowania i praktyka*, red. B. Urban, Kraków 2001, s. 260.

Tabela 2. Trzy główne metody interwencji¹⁴

INTERWENCJA INDYWIDUALNA	INTERWENCJA ZBIOROWA	INTERWENCJA NAPRAWCZA
programy przystosowawcze dla uczniów sprawiających problemy	działania zaprojektowane w celu obniżenia poziomu przestępczości wśród ogółu uczniów	konstruowanie działań w modelu sprawiedliwości naprawczej – przy współdziale uczniów, rodziców i całej społeczność szkolnej

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: M. Gold, Scholastik Experience. Self – Esstem and Delinquency: A Theory for Alternative Scchools, „Crime and Delinquency” 1978, nr 24, s. 290–308.

Pojęcie mediacji

Mediacja to postępowanie przy udziale osoby trzeciej, bezstronnej i neutralnej (nazywanej mediatorem). W trakcie postępowania zważnione strony bezpośrednio lub pośrednio wskazują na swoje racje, uczucia i obawy dotyczące omawianego zdarzenia, ustalają warunki porozumienia i zakres oczekiwań. Mediator czuwa natomiast nad przebiegiem spotkania, wskazując na możliwe drogi pojednania oraz skutek (realność) podjętych zobowiązań. Mediator łagodzi napięcia powstające w trakcie niejednokrotnie burzliwych rozmów, pomaga w osiągnięciu porozumienia, jest zobowiązany bacznie obserwować i uważnie analizować racje każdej strony. Ponadto, co bardzo istotne, musi być bezstronny. Mediacja jest możliwa pod warunkiem, że strony wyrażą na nią zgodę. Zgoda i chęć rozpoczęcia rokowań już sama w sobie jest pozytywnym czynnikiem dającym szansę rozstrzygnięcia sporu. Oczekiwany efektem mediacji są różne rozwiązania: pojednanie, porozumienie i ugoda. Pojednanie jest pojęciem szczególnym, odnosi się do emocji. Może być budowane tylko na wzajemnej wymianie. Do pojednania może dojść, jeśli przebaczy się krzywdzącemu, co związane jest z doświadczeniem wewnętrznym. Uczucie to przebiega w procesie i jest dynamiczne, często wymaga czasu i cierpliwości obu stron. Trwałe pojednanie odnosi się do zaprzestania wrogości i pokonania uprzedzeń. Konieczne jest więc wzajemne czekanie połączone jednak z próbami wychodzenia sobie naprzeciw. Pojednanie rozpoczyna się, kiedy w relacji z drugą stroną dajemy sygnały o gotowości – niezależnie od wielkości winy z obu stron.

¹⁴Interwencja naprawcza jest modelem autorskim. Wskazuje na możliwość wpływania na zachowanie uczniów poprzez stworzenie przestrzeni do naprawienia szkody. W tym modelu głównie odnoszą się do mediacji jako podstawowej techniki pracy z uczniem.

Przebieg postępowania mediacyjnego – ujęcie praktyczne

a) Zapoznanie się mediatora ze sprawą

Mediator nie musi szczegółowo zapoznawać się z kontekstem sprawy, opiniami na temat uczestników czy opisem zdarzenia. Informacje niezbędne mediatorowi to dane osobowe stron i okoliczności zdarzenia. Informacje nacechowane emocjonalnie mogą burzyć poczucie bezstronności.

b) Pierwsze spotkanie informacyjne

Mediator nawiązuje z uczestnikami kontakt, podczas spotkania wskazuje na zasady mediacji oraz upewnia się w kwestii ich zgody na udział w postępowaniu. Mediator informuje, że spotkania są dobrowolne, określa zasady postępowania, zyskuje wiedzę na temat przedmiotu sporu, poznaje intencje uczestników.

c) Właściwa sesja mediacyjna

Celem mediatora jest wskazanie stronom sposobu na rzeczową rozmowę o zaistniałym konflikcie. Możliwe jest to dzięki odpowiedniej, przyjaznej atmosferze wobec siebie, zrównoważeniu oczekiwań i możliwości oraz przestrzeganiu granicy ustępstw. Bywa także, że strony nie potrafią osiągnąć kompromisu, wtedy mediacja kończy się fiaskiem. Jeśli natomiast strony doszły do porozumienia, mediacja kończy się ugodą¹⁵.

W procesie mediacji żadna ze stron nie powinna czuć się przegrana.

d) Uгода

Uгода stanowi efekt starań uczestników mediacji. Mediator czuwa nad realnością i poprawnością zapisów oraz skutkiem podjętych działań. Zawarta ugoda będzie mieć znaczenie dla sytuacji stron. W odniesieniu do konfliktu szkolnego spowoduje wyciszenie sporu i zrozumienie krzywd. Jej wartość będzie mierzona efektem prewencyjnym i wychowawczym.

Program mediacji szkolnych

Program profilaktyczny z zastosowaniem mediacji pozwala brać na siebie odpowiedzialność za czyny, które się popełniło. Pokazuje, że prezentowane zachowania wpływają na innych ludzi. Jedną z instytucji, któ-

¹⁵E. Bieńkowska, *Poradnik mediatora*, Warszawa 1999, s. 64.

ra powinna promować model sprawiedliwości naprawczej, jest szkoła. To właśnie szkoła i nauczyciele pokazują, jak funkcjonuje społeczeństwo i jak młodzi ludzie powinni się w nim odnaleźć. Dlatego dobra szkoła zwraca uwagę na wszystkie zachowania swoich uczniów – pozytywne nagradza, negatywne piętnuje i uczy, w jaki sposób należy je naprawiać. Szczególnie zachowania nieakceptowane społecznie nie powinny być pozostawione bez reakcji. Reakcja może być różna, uzależniona od wielu czynników, także charakteru czynu. Istotny jest fakt, by krytykowane były zachowania, a nie osoba. Sprawca musi ponieść konsekwencje, ale nie może zostać odtrącony ze społeczności czy przez nią piętnowany¹⁶.

Mediacja w szkole cieszy się coraz większą popularnością. Od początku lat siedemdziesiątych opracowywane były w Stanach Zjednoczonych programy treningowe dla uczniów i nauczycieli. W roku 1972 w szkołach elementarnych w Nowym Jorku wprowadzono program o nazwie „Children’s Creative Response to Conflict” (CCRC), którego celem było zredukowanie zależności od rywalizacji i przemocy na płaszczyźnie psychicznej, werbalnej i fizycznej. Na kursach dla nauczycieli informowano o korzyściach płynących z tego programu oraz o jego strukturze. Klasy, w których podjęto program, były przez pewien czas obserwowane, aby można była najefektywniej zrealizować założony cel i dokonać korekt¹⁷. Program CCRC to cotygodniowe, jednogodzinne spotkania, które prowadzone były w porozumieniu z nauczycielem przez dwóch do trzech trenerów. Opierały się one na zabawach i ćwiczeniach na temat komunikacji, wzmacniania własnej wartości i rozwiązywania konfliktów. Poprzez potęgowanie pewności siebie i poczucie jedności uczniowie nabywali wiedzę na temat strategii rozwiązywania sporów. Przesłaniem szkolenia było stwierdzenie, że pozytywny obraz siebie samego powoduje, że poważnie traktujemy argumenty i potrzeby drugiej osoby oraz otwieramy się na argumenty rozmówców. Trzeba przy tym podkreślić, że

[p]odobne starania mające na celu przygotowanie uczniów do rozwiązywania konfliktów, poczynione zostały na początku lat osiemdziesiątych w San Francisco. Conflict Management Program, który w 1982 roku wprowadzony został do publicznych szkół jako testowy projekt, zaliczany jest do prekursorów szkolnych programów mediacyjnych. Dwa lata później, w roku 1984, projekt ten otrzymał znaczące wyróżnienie od kalifornijskich władz oraz od California State Legislature za wzorcową koncepcję programu

¹⁶ W. Klaus, *Mediacja w szkole*, [w:] *Prawo a rozwiązywanie sporów*, red. M. Grudziecka, Warszawa 2005, s. 21–24.

¹⁷ Ch. Till, *Historyczne tło mediacji w szkole*, [w:] *Łagodzenie konfliktów w szkole i pracy z młodzieżą. Poradnik do treningu mediacji*, red. D. Hauk, Kielce 2003, s. 13.

szkolnego i szczególnie podejście do konfliktów odnoszące się do potrzeb uczniów. Od tamtej pory uważany jest za podstawowy model dla wielu podobnych projektów w Stanach Zjednoczonych i Kanadzie¹⁸.

Aktualnie w szkołach mediacja i sama koncepcja rozwiązywania sporów bez przemocy funkcjonuje na kilku płaszczyznach. Pierwszą jest nauka, łączenie z programem nauczania elementów wiedzy o konflikcie i sposobie jego rozwiązywania, promowania zasad mediacji poprzez pokazywanie, na czym ona polega. Innym sposobem wprowadzania idei pojednania jest mediacja rówieśnicza – tu mediatorem jest jeden z uczniów. Oczywiście, powinien on być do tego odpowiednio przygotowany, przejść właściwe szkolenie. Kandydat na mediatora musi posiadać odpowiednie cechy, takie jak umiejętność słuchania i jasnego komunikowania myśli, zdolność łagodzenia sporów, a także – co bardzo ważne – powinien cieszyć się autorytetem wśród kolegów. Bez spełnienia owych warunków proces mediacji będzie bardzo utrudniony. Mediacje rówieśnicze mogą być prowadzone między uczniami. Warto, by mediator był nieco starszy od stron, dla których będzie prowadził sprawę (trudno określić granice jego wieku, często wynika ona z indywidualnego rozwoju).

W szkole gościć może także mediacja klasyczna, prowadzona przez dorosłego mediatora. Mediacji tej mogą zostać poddane wszystkie spory szkolne. Jeśli sprawa dotyczy sporu na płaszczyźnie nauczyciel – uczeń, ważne jest, by mediator nie był związany w żaden sposób ze stronami, dzięki czemu spełni warunek bezstronności. Jeżeli w sporze uczestniczą dwaj uczniowie, wydaje się, że w rolę mediatora może wcielić się któryś z nauczycieli, choć idealnie byłoby, gdyby i w tym przypadku była to osoba spoza szkoły, ponieważ wówczas jego praca jako mediatora powiedzie się¹⁹. Szkoła musi czuwać, aby dziecko nie zostało odtrącone podczas potępienia czynu, którego się dopuściło. Jeżeli szkoła rozwinęła katalog oddziaływań wychowawczych na swoich uczniach, umieszczając wśród nich między innymi mediacje, i odnosi na tym polu sukcesy, a dany czyn, który stał się powodem interwencji sądu rodzinnego nie jest bardzo poważny, może starać się przekonać sąd, by nie podejmował czynności i przekazał jej konkretną sprawę.

Polskie Centrum Mediacji pod patronatem Rzecznika Praw Dziecka przygotowało ogólnopolski program profilaktyczno-edukacyjny połączo-

¹⁸Tamże, s. 13–14.

¹⁹Pewien wyjątek stanowią tu przepisy prawa, które zobowiązują szkołę do zawiadomienia sądu rodzinnego o przypadkach popełnienia przestępstw, przez któregoś z uczniów (art. 4, § 3 u.p.n.). Jednak to, że sprawa zostanie skierowana do sądu rodzinnego, nie znaczy, że szkoła nie powinna uczestniczyć w jej rozwiązaniu.

ny z konkursem dla młodzieży gimnazjalnej. W 2002 roku Polskie Centrum Mediacji dzięki pomocy patronów, w szczególności Rzecznika Praw Dziecka oraz Ministerstwa Edukacji Narodowej i Sportu, przeprowadziło w dwunastu szkołach w Polsce pilotażowy konkurs pt. Rozwiązujemy spory bez przemocy, czyli co wiem o sprawiedliwości naprawczej w Polsce. Rezultaty były na tyle zadowalające, że w następnym roku przeprowadzono najpierw program profilaktyczno-edukacyjny dla większej liczby szkół, a następnie konkurs dla uczniów II klas gimnazjum²⁰. W porozumieniu z koordynatorami lokalnymi (mediatorami) opracowano szczegółowy harmonogram prac. Wspólnie ustalono zakres programu i regulamin konkursu. Zdecydowano o wyborze szkół i o tematyce szkoleń dla nauczycieli, rodziców i uczniów. Szkolenia te obejmowały następujące zagadnienia²¹:

- aktywne słuchanie, sposoby rozwiązywania konfliktów,
- mediacja jako forma sprawiedliwości naprawczej, zasady mediacji,
- korzyści dla uczestniczących w mediacji stron, społeczeństwa i wymiaru sprawiedliwości,
- zajęcia warsztatowe dla uczniów, symulacje mediacji – analiza i dyskusja.

Czas trwania warsztatów dla uczniów to pięć godzin, dla nauczycieli - trzy godziny, a dla rodziców – godzina. Programem objętych został 12 000 osób. Przed przystąpieniem do szkoleń warsztatowych gimnazjaliści pisali pracę dotyczącą konfliktu i sposobów jego rozwiązania. Młodzi ludzie szybko zrozumieli, na czym polega mediacja i dostrzegli potrzebę jej wykorzystania w szkołach. Program zakończony był konkursem, a uczniowie przygotowywali prace plastyczne oraz opisywali, co mogą zrobić w swojej szkole, by zmniejszyć przemoc psychiczną i fizyczną. Najlepsze prace, wyłonione przez lokalne komisje, zostały przesłane do komisji centralnej w Warszawie (uroczystość rozdania nagród odbyła się w Sejmie Rzeczypospolitej Polskiej)²².

Wodzisławski Oddział Polskiego Centrum Mediacji, któremu przewodniczę, stworzył autorski program mediacji szkolnej. Program profilaktyczny Film zakłada realizację trzech celów:

- nauczenie młodzieży sztuki mediacji jako przydatnej i ważnej umiejętności w dojściu do porozumienia,

²⁰Ch. Till, *Historyczne tło...*, s. 13.

²¹M. Grudziecka, J. Klimaszewska, *Program profilaktyczno-edukacyjny. Wiedza o rozwiązywaniu sporów bez przemocy. Konkurs, „Mediacje. Rozwiązywanie sporów bez przemocy” 2004*, s. 8–9.

²²Tamże.

- rozwój ważnych umiejętności społecznych (co w konsekwencji ma prowadzić do ograniczenia występowania zachowań społecznie niepożądanych),
- integrację grupy, wyłonienie klasowych/szkolnych mediatorów.

Program kierowany jest do uczniów I i II klas szkół średnich, a realizowany jest na terenie szkoły w godzinach popołudniowych. Zajęcia z młodzieżą są poprzedzone zajęciami z rodzicami, w trakcie których przedstawia się informacje dotyczące programu oraz przekazuje instrukcje i oczekiwania dotyczące zajęć. Pierwsze spotkanie z dziećmi to przede wszystkim zaproszenie ich do udziału w filmie. Film, który nakręcą sami uczestnicy, będzie przedstawiał konflikt. Prowadzący wręczy uczestnikom scenariusze zajęć, które młodzież uczestnicząca w programie zinterpretuje oraz przedstawi w postaci krótkich filmów. W zamyśle organizatorów następane spotkanie to projekcja połączona z omówieniem konfliktów przedstawionych na nagraniach. Jest to przyczynek prowadzący do wypracowania u uczestników umiejętności rozwiązywania sporów drogą mediacji. Prowadzący – na podstawie przedstawionych przez młodzież etiud filmowych – omawia zaistniałe sytuacje, ustala, co było przyczyną danej sytuacji, co należałoby zmienić, by zaistniała sytuacja konstruktywnie rozwiązana. Kolejne bloki tematyczne²³ zależne są od uczestników programu ich wiedzy i umiejętności. Omawianie sytuacji konfliktowych przedstawionych w zrealizowanych filmach służy poznaniu zasad dobrej komunikacji, zasad panujących w grupie społecznej, zasad negocjacji oraz mediacji. Młodzież (poprzez swoją aktywność) decyduje, które z tych problemów, prowadzący omawia jako pierwsze i ile czasu im poświęca. Bazując na filmach uczestników, prowadzący przechodzi do najważniejszej części – omówienia zasad, reguł i etapów mediacji; tworzy „właściwy film” przedstawiający mediację dotyczącą wcześniej omawianego konfliktu (film przedstawia proces mediacji z zachowaniem jej zasad, reguł i norm).

Podsumowanie

Każdy człowiek jest inny, tak więc i tryb pracy z konkretną osobą musi być dostosowany do jej indywidualnych potrzeb. W okresie dorastania niezwykle ważny jest kontakt z drugą osobą. Zadaniem dorosłych jest stworzenie bezpiecznych relacji ze swoimi dziećmi, uczniami czy podopiecznymi. Budowanie przestrzeni, w której młody człowiek właściwie się rozwija, ma poczucie, że jest potrzebny, jest rozumiany i akceptowany, jest w cen-

²³ Bloki te są poświęcone następującym kwestiom: jak powstaje konflikt, co sprzyja sytuacjom konfliktowym, jakie są przyczyny, rodzaje i formy konfliktu, jak unikać eskalacji sytuacji konfliktowych.

trum zainteresowań. Odsuwanie od relacji z innymi owocuje u młodzieży wykształceniem postaw złości, agresji, a nawet przemocy. Co z kolei powoduje odrzucenie i może doprowadzić młodych ludzi do frustracji. Młodzież powinna mieć możliwość przedstawiania swoich poglądów, oceny sytuacji, wyrażania swoich racji. Każdy ma prawo do przeżywania różnych emocji i każdy robi to w inny sposób. Wśród codziennych sytuacji stresowych, których jest mnóstwo, konflikty stanowią dominującą rolę. Uczniowie często kłócą się nawzajem. Konflikt to nic innego jak walka – jawna lub ukryta – pomiędzy osobami lub grupami, z których każda ma odmienne cele oraz przeświadczenie, że uczestnik sporu jest osobą utrudniającą ich realizację. Konflikty, do których dochodzi w szkole, powinny być rozwiązywane przy udziale uczestników sporu. Kiedy pojawia się problem, opiekunowie czy nauczyciele winni automatycznie reagować i pomagać, wykazując przy tym duże wyczucie sytuacji. Doświadczenie dorosłego jest zawsze większe od dziecka, dlatego umiejętne podejście daje korzystne rezultaty. Liczą się również chęci zarówno dzieci, rodziców, a także wychowawców. Chcąc mieć dobre efekty na przyszłość, zarówno wychowawcze, jak i edukacyjne, należy tworzyć przestrzeń do współdziałania. Mediacja daje szansę na współpracę zwaśnionych stron, nie zawłaszcza sporu, odsuwa odwet, dając nadzieję na prawdziwe zrozumienie i wybaczenie.

Conflict in School – the Ritual of Mediation

Conflict is natural and inevitable wherever people spend time with each other. School is a very important place as there we face whole spectrum of emotions and behaviours. Peer conflicts result from difference of interests, opinions or presented values. Conflicts are inevitable, however the way of resolving them depends on the approach. Peer (school) mediation allows to resolve student's disputes through dialogue. Mediator is a an impartial third party who assists in reaching an agreement, negotiating it in terms of cooperation and in finding the best solutions (according to the school custom – ritually).

Keywords: mediation, school, conflict, youth, ritual

Słowa kluczowe: mediacja, szkoła, konflikt, młodzież, rytuał